

УДК 631.11:334.72:338.432

І. В. Дорошенко,
асистент кафедри менеджменту, Білоцерківський національний аграрний університет

НОВІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті розглянуті питання розробки нової концепції господарювання в сільському господарстві. Особливу увагу приділено створенню кооперативів (обслуговуючого — у молочному скотарстві, кооперативу із постачання та збуту рослинницької продукції, сервісного — для забезпечення технікою), розвитку кооперації та інтеграції в даній галузі.

The article shows the development of new management conception in agriculture. The special attention is spared to the creation of cooperative stores (attendant cooperative stores — in the suckling cattle breeding, to the cooperative store for a supply and sale of plant-grower products and service — for providing a technique), development of co-operation and integration in this industry.

ВСТУП

Розвиток концептуально нових методів до функціонування підприємницької діяльності в різних організаційно-правових формах господарювання у сільській місцевості повинен базуватися на пошуку ефективного власника та господаря на землі. Адже сьогодні більшість науковців стверджують, що економічна ефективність господарювання формується не за рахунок форми власності, а системи організації виробництва та управління підприємством.

Останнім часом значна частка продукції виробляється в особистих селянських господарствах населення. Але світовий досвід вказує на безперспективність розвитку таким шляхом. Оскільки в таких господарствах неможливо застосувати сучасні технології виробництва, проконтролювати якість продукції, впроваджувати наукові розробки в практику. Але вони виробляють значний обсяг сільськогосподарської продукції, тому необхідно вирішувати питання поєднання їх інтересів із загальнодержавними. Оскільки просто неможливо відмовитися від продукції, яку вони виробляють. Тому системний підхід до підприємницької діяльності сприятиме її ефективності та запровадженню нової концепції господарювання в сільському господарстві.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проблемами підприємництва та кооперативних відносин суб'єктів підприємництва займа-

лись такі науковці, як О. Барановський, З. Варналій, Л. Воротіна, О. Жук, О. Єрмаков, Ю. Єхануров, А. Кісельов, В. Кредісов, М. Крупка, О. Кужель, П. Макаренко, В. Сизоненко, В. Черняк, О. Шкільов та інші. Аналіз їх наукових поглядів спрямований на комплексне поєднання проблем особистих селянських господарств населення та сільськогосподарських підприємств за умови державної підтримки нормативно-правової бази та вирішення практичних питань розвитку сільських територій.

Метою дослідження є виявлення особливостей ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств, ролі кооперативів у виробничому процесі та їх впливу на стабільність та покращення життя селян. Для цього ми використали такі методи, як: аналіз і синтез, історичний, порівняння та статистичний, в основі яких лежить комплексний підхід.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сьогодні основним завданням державної політики в країні є максимізація власних зусиль на вихід із скрутного становища. Якщо раніше ставка робилась на кредитні кошти, то сьогодні пріоритетним напрямом є збалансування виробничих доходів і раціональний їх розподіл на фонд споживання та накопичення без державних субсидій і дотацій, на власні кошти. Саме наявність власного капіталу характеризує підприємця як успішного суб'єкта господарювання, який займає стабільні позиції в конкурентному середовищі,

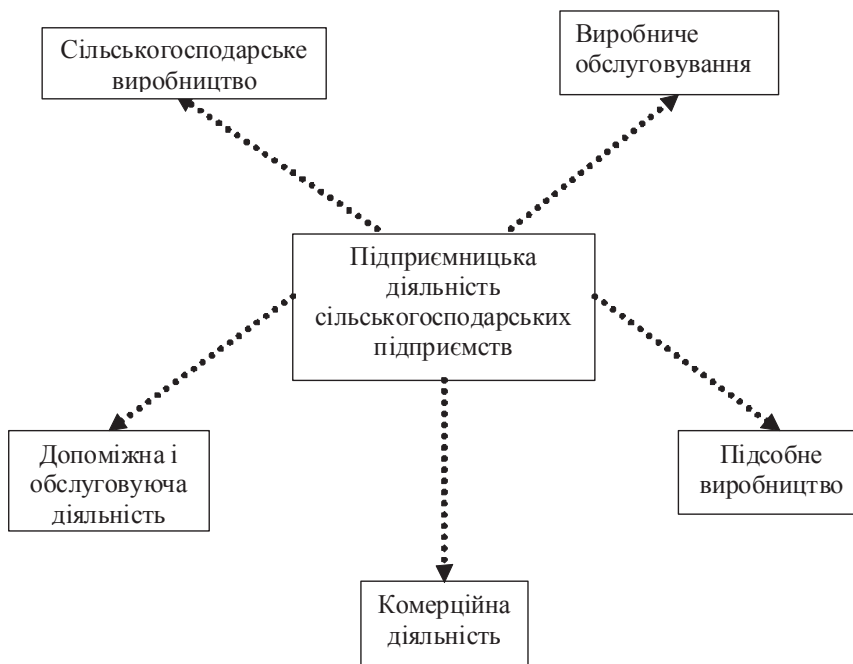
незалежно від процентної ставки кредитування. Особливістю сучасної підтримки сільськогосподарських товаровиробників є роль податкових пільг, які забезпечені шляхом застосування фіксованого сільськогосподарського податку та пільг по податку на додану вартість [1].

Для забезпечення економічної ефективності функціонування аграрного ринку необхідно забезпечити стабільне та надійне формування пропозиції. У рослинництві для цього необхідно забезпечити оптимізацію внесення мінеральних та органічних добрив у поєднанні із засобами захисту рослин. У тваринницькій галузі основну увагу необхідно зосередити на підвищенні продуктивності тварин за рахунок удосконалення годівлі, оскільки саме частка витрат на неї найбільша у загальній структурі собівартості.

Сільськогосподарське виробництво дуже залежить від природно-кліматичних умов. Але саме ненадійність формування пропозиції негативно впливає на встановлення договорів на експортні поставки. Закордонні партнери зацікавлені в надійному та стабільному постачанні. Крім цього, для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках важливу увагу необхідно приділяти якості сільськогосподарської сировини та готової продукції. Це дасть змогу стимулювати збільшення обсягів попиту як на світовому, так і вітчизняному ринках аграрної продукції.

Важливою проблемою розвитку підприємницької діяльності в аграрних формуваннях є відтік кваліфікованих кадрів з сільського господарства. Основною причиною такої тенденції, що спостерігається протягом останніх років, є важкі умови праці та низька заробітна плата. Сьогодні рівень оплати праці найманих працівників у сільському господарстві найнижчий порівняно з іншими сферами економіки. Тому дана проблема вимагає якнайшвидшого вирішення.

Обмежені фінансові ресурси та недостатнє забезпечення технікою негативно впливають на розвиток сільськогосподарських підприємств. Крім того, останнім часом спостерігається зменшення зацікавленості до розвитку тваринництва внаслідок його низької рентабельності, а інколи навіть і збитковості. Все більше господарств

Рис. 1. Основні напрями розвитку підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств

переходять на вирощування тих культур, що вимагають значно менших затрат.

Для підвищення ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств необхідно розвивати не тільки виробничу, а й інші види діяльності — надання різноманітних послуг, організацію допоміжних та обслуговуючих галузей, підсобного виробництва (рис. 1). Зокрема, важлива увага повинна приділятися організації мініцехів з переробки сільськогосподарської продукції; наданню платних послуг сільському населенню; бджільництву, розведенню риби. Прибутки від додаткових видів підприємницької діяльності можуть суттєво поліпшити ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств.

Важливим шляхом виходу із ситуації, яка склалася на аграрному ринку, є розвиток взаємовідносин товаровиробників між собою та іншими учасниками економічного процесу. Світовий досвід також вказує на ефективність поглиблення кооперації та інтеграції у сільськогосподарському виробництві. В деяких розвинених країнах до 90% виробленої продукції реалізується через систему сільськогосподарських кооперативів.

Останнім часом Уряд України приділяє значну увагу розвитку та поширенню кооперативного руху в сільськогосподарському виробництві. Це позитивна тенденція, бо дасть змогу вплинути на ситуацію в галузі і підвищити її економічну ефективність. Адже створення різноманітних кооперативів призведе до підвищення концент-

рації виробництва, що дасть змогу збільшити прибутковість господарювання. Різні види кооперативів стали фундаментом при становленні форм кооперування суб'єктів підприємництва — виробничі кооперативи, споживчі і кредитні [2]. За даними фахівців, формування значних партій товарної продукції забезпечує передумови для підвищення закупівельної ціни до 20%.

Формування конкурентоспроможного великотоварного агропромислового виробництва неможливе без налагодження тісних міжгосподарських зв'язків. Організаційними механізмами для розвитку інтеграційних процесів є механізми кооперації та корпоратизації і, як переконує світовий досвід, — кластеризації [3].

У процесі дослідження нами було розроблено декілька варіантів створення кооперативів та запропоновано механізми їх функціонування — сільськогосподарський обслуговуючий кооператив у молочному скотарстві, кооператив із постачання та збуту рослинницької продукції, сервісний кооператив для надання послуг сільськогосподарською технікою.

Для спрощення механізму функціонування та зменшення потреби у стартовому капіталі було запропоновано такі кооперативи створювати не як окремі господарюючі структури, а на базі існуючих сільськогосподарських підприємств, що надасть ряд переваг. По-перше, у підприємств уже є певні матеріальна база та обсяг фінансових ресурсів, працює певний штат працівників, тобто наявні певні передумови для ефективного функціонування. По-друге, встановлена певна договірна база із партнерами, постачальниками та підрядчиками. По-третє, є певний досвід у забезпеченні організації сільськогосподарського виробництва. Тобто кооператив створюється як виробничий підрозділ сільськогосподарського підприємства на принципах господарського розрахунку.

Для підвищення економічної ефективності підприємницької діяльності аграрних підприємств необхідно удосконалювати виробничу та господарську діяльність. Якщо виробничу діяльність можна покращити за рахунок оптимізації виробництва, підвищення продуктивності культур, худоби та праці людей, то господарську — за рахунок удосконалення управління і контролю. Тому створення сільськогосподарських кооперативів на базі існуючих підприємств — це важливий напрям розвитку підприємницької діяльності в аграрній сфері.

Останнім часом у тваринництві, особливо у виробництві молока, відбувся перехід до дрібного виробництва. Зменшується обсяг виробництва у сільськогосподарських підприємствах і збільшується у особистих господарствах насе-

лення. Це призводить до певних економічних втрат, оскільки при цьому відбувається перехід до заміни технологічного обладнання ручною працею. Тобто суттєво зменшується автоматизація виробничих процесів, що призводить до погіршення якості виробленого молока. В сучасних умовах дуже складно перевірити наявність бактеріального обсіменіння молочної сировини, її кислоту, густину та кількість соматичних клітин.

У результаті переробні підприємства вимушені зменшувати закупівельні ціни для покриття ризиків, що виникають у результаті переробки низькоякісної сировини. Так, наприклад, якщо сільськогосподарські підприємства реалізують вироблене молоко за ціною 2,2—2,5 грн./кг, то дрібні фермери та приватні виробники — 1,0—1,4 грн./кг. Крім того, рівень товарності в перерахованих структурах суттєво відрізняється. Якщо великі господарства здають до 90% виробленого молока на переробку, то селянські — 30—40%. Тобто, основне завдання приватного виробництва забезпечення продукцією власного споживання, а лише надлишок реалізується на ринку.

Низькі закупівельні ціни на молоко, вироблене у особистих селянських господарствах, встановлюються тому, що воно низькоякісне і, як правило, не відповідає вимогам вищого сорту. А така сировина не цікава для молокопереробних підприємств. Тому вони змушені знижувати ціни для забезпечення власної ефективності.

У розвинених європейських країнах взагалі заборонено закуповувати молоко в особистих селянських господарствах. Основною причиною цього є те, що воно не відповідає вимогам безпеки продуктів харчування та сільськогосподарської продукції. Після вступу до СОТ перед українським урядом також ставляться питання про заборону використання молочної сировини від дрібних товаровиробників. Тобто сучасні реалії вимагають поступового зменшення обсягу молока виробленого в особистих господарствах населення.

Але швидко ця проблема не може бути вирішена. Значна частка молока (близько 70%) виробляється селянськими господарствами, а заборона його закупівлі призведе до того, що більшість молокопереробних заводів не матимуть змоги завантажити власні виробничі потужності, оскільки для того, щоб підвищити обсяг виробництва в сільськогосподарських підприємствах необхідно близько 2-х років. Тому на сьогоднішній день необхідно вирішувати проблему оптимізації закупівель молока у різних товаровиробників.

Для підвищення економічної ефективності виробництва молока необхідно вирішити дві основні проблеми: якість та концентрація. Це можна зробити шляхом створення обслуговуючого кооперативу на базі сільськогосподарського підприємства із необхідним обладнанням для первинної обробки сировини. Для збереження якості молоко повинно піддаватись негайному охолодженню, а для підвищення товарності молока необхідно збільшувати продуктивність корів та їх чисельність.

У процесі проведення дисертаційного дослідження нами було запропоновано проект створення сільськогосподарського молочарського обслуговуючого кооперативу на базі підприємства, що займається молочним скотарством, та проведено розрахунок необхідного обсягу для цього грошових ресурсів.

Згідно законодавства України сільськогосподарський обслуговуючий кооператив — це неприбуткова організація, що функціонує з метою надання своїм членам послуг, необхідних для ведення господарства, та прагне підвищити суми їх прибутків. А члени кооперативу беруть на себе зобов'язання реалізувати власну продукцію через кооперативи. Тобто членство в кооперативі базується на основі договірних відносин, за якими члени-товаровиробники зобов'язуються реалізовувати вироблене молоко через кооператив, а сільськогосподарське підприємство — забезпечувати членів кормами для утримання худоби за мінімально ринковими цінами.

Основною метою запропонованого нами кооперативу може бути забезпечення додаткових доходів для його учасників за рахунок підвищення закупівельної ціни в результаті первинної обробки молочної сировини (охолодження). Основна діяльність буде спрямована на об'єднання особистих селянських господарств населення, закупівлю в них молока та його первинної обробки. Це буде одним із напрямів розвитку господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Прибутковість буде формуватись за рахунок надання в оренду приміщення під молокоприймальний пункт, надання послуг з перевірки якості молока, що реалізується населенням, консультаційних послуг, організації транспортування.

Для цього необхідно закупити резервуар-охолоджувач, що доводить температуру молока до +4...+6 °С. Вартість такого обладнання близько 52 тис. грн. і може коливатися в залежності від фірми-виробника та умов поставки. Для визначення показників якості молока, що здається населенням, планується модернізувати мобільну установку, а для зберігання закупленого молока та обладнання буде орендовано необхі-

дне приміщення вартістю 18,0 тис. грн. на рік. Для забезпечення функціонування кооперативу, ведення діловодства, бухгалтерського обліку та іншої діяльності необхідно залучати найманих працівників, а для оплати їх послуг передбачається 72 тис. грн. Згідно чинного законодавства на фонд оплати праці проводяться нарахування близько 39%. Крім того, до початкових слід віднести витрати на державну реєстрацію в органах державної влади та інших структурах, послуги юриста, нотаріальні, консультаційні, розробка бізнес-плану, оплата вартості спожитої електроенергії, придбання необхідної офісної техніки, адміністративні та непередбачувані витрати і т.д.; загальна сума витрат, які необхідно понести при створенні та забезпеченні функціонування сільськогосподарського молочарського обслуговуючого кооперативу, складає за нашими розрахунками 203,2 тис. грн.

Нами були проведено розрахунки за різними сценаріями, які відрізнялись між собою обсягом заготовленого молока від 500 до 3000 кг у день. Для розрахунків було взято, що кожний член кооперативу має одну молочну корову і реалізує близько 10 кг молока в день.

Останнім часом закупівельна ціна молока виробленого в особистих селянських господарствах населення, знаходиться на рівні близько 1,2 грн./кг, а сільськогосподарських підприємствах — 2,2—2,4 грн./кг. Оскільки на підприємствах контакт молока з повітрям за рахунок автоматизації та механізації процесу доїння мінімізовано, що не можливо забезпечити в господарствах населення, то для розрахунку було взято, що охоложене в кооперативі молоко можна буде реалізувати за ціною 2,2 грн. кг. При цьому члени кооперативу будуть отримувати доплату за здане молоко, їм буде нараховуватися близько 1,60 грн./кг, а решта коштів будуть спрямовуватися як прибутки сільськогосподарського підприємства в результаті забезпечення функціонування кооперативу, для погашення витрат на його організацію і окупність початкових вкладень.

Проведені розрахунки ефективності та окупності вкладень молочарського кооперативу дають змогу стверджувати про доцільність створення таких форм господарювання на базі існуючих сільськогосподарських кооперативів. Вони зможуть позитивно вплинути на розвиток підприємницької діяльності аграрних підприємств, підвищити економічну ефективність молочного скотарства і створять передумови для його розширеного відтворення. Окупність витрат на їх створення буде складати до 0,9 року за умови заготівлі 1 т молока в день. При збільшенні обсягу закупленого молока строк окупності суттє-

во знижується.

Тобто економічний ефект від функціонування обслуговуючого кооперативу буде формуватись з двох частин: прибутків сільськогосподарського підприємства і додаткових доходів його членів за рахунок підвищення закупівельної ціни на молоко, а математично це можна виразити таким чином:

$$E_3 = E_1 + E_2,$$

де E_3 — загальний економічний ефект від функціонування кооператива;

E_1 — ефект від членства в кооперативі (доплата за реалізоване молоко);

E_2 — ефект від отриманих кооперативом прибутків, які залишаються сільськогосподарському підприємству.

Крім того, функціонування сільськогосподарського обслуговуючого молочарського кооперативу буде мати й соціальні наслідки. По-перше, підвищується рівень доходів сільського населення за рахунок членства в кооперативі; по-друге, залучаються наймані працівники для виконання господарських функцій, тим самим зменшуючи кількість безробітних у сільській місцевості; по-третє, створюються стимули та підвищується мотивація до виробництва молока, розширеного відтворення у молочному скотарстві.

Іншою господарської формою підприємницької діяльності у сільській місцевості може бути міжгосподарський кооператив із збуту та постачання рослинницької продукції. Основною метою діяльності такого кооперативу буде допомога власним членам у закупівлі насінневого матеріалу, засобів захисту рослин, мінеральних добрив та пошуку вигідних умов для реалізації виробленої продукції. Основним джерелом формування економічного ефекту є оптова торгівля: знижки при закупівлі значних обсягів товарів та підвищення ціни при формуванні крупних товарних партій сільськогосподарської продукції.

Основними видами діяльності кооперативу буде пошук партнерів, а для цього необхідно забезпечити функціонування офісу та підібрати кваліфікованих фахівців. Оскільки основним завданням функціонування такого виду кооперативу є формування крупних оптових партій продукції, то членство повинно базуватись на достатній кількості сільськогосподарських товаровиробників, які спроможні це забезпечити.

Такий кооператив доцільно організувати в межах адміністративно-територіального району та на базі районного управління сільського господарства. Проект міжгосподарського кооперативу із постачання та збуту був розрахований за

декількома сценаріями, які відрізнялись між собою за кількістю членів і відповідно загальною земельною площею, що використовується у діяльності.

Для забезпечення функціонування кооперативу передбачається 288 тис. грн., в тому числі 167 тис. грн. на оплату праці з нарахуваннями. Робота працівників офісу буде поділена на дві частини. Навесні основним завданням буде пошук партнерів по постачанню, а восени — по реалізації. Влітку та взимку кооператив може взагалі не працювати — для скорочення операційних витрат, або займатися наданням певних додаткових послуг. Якщо основна діяльність базується на базі району, то загальна земельна площа в обороті, як правило, буде коливатися від 20 до 30 тис. га. Для цього для проведення осінньої та весняної посівних компаній буде закуплено насінний матеріал, засоби захисту рослин та мінеральні добрива на суму від 40 до 50 млн грн.

Як свідчить практика, при закупівлі оптових партій компанії, що забезпечують сільськогосподарське виробництво засобами виробництва, надають певні знижки від прайсових цін — як правило, від 5 до 10%. Оскільки в запропонованого кооперативу обсяг закупівель досить значний, то для розрахунків було взято 5%.

Після збирання урожаю та формування товарних партій готової сільськогосподарської продукції кооператив організовує її збут. Економічний ефект формується за рахунок формування крупних оптових партій і складається із надбавки до ціни близько 7%. Це пояснюється тим, що основні трейдери мають змогу підвищувати закупівельну ціну на великі партії продукції, оскільки суттєво знижуються транспортно-заготівельні витрати.

У результаті валовий дохід складається із двох частин, отриманих навесні та восени, і коливається від 8,2 млн грн. до 11,3 млн грн. відповідно до розміру площ кооперативу. Оскільки за законодавством України сільськогосподарський обслуговуючий кооператив — це неприбуткова організація, то відповідно податок на прибуток не сплачується, оскільки відсутня база оподаткування. Тому прибуток формується як різниця між валовим доходом кооперативу, оплатою праці його працівників та витратами на його створення та функціонування. В нашому варіанті він варіюється від 7,9 до 11,0 млн грн.

Основна ціль кооперативу — забезпечення виробничо-господарської діяльності його членів та підвищення їх прибутків. Відповідно отримані економічні результати розподіляються між його учасниками після відшкодування витрат на утримання офісу та створення резервного фонду.

Економічний ефект від функціонування ко-

оперативу формується за рахунок закупівлі необхідних товарів навесні та реалізації продукції восени. При закупівлі кооператив, що обслуговує 20 тис. га, отримує 4 млн грн. — як знижку за оптову партію. Ця сума розподіляється між кооперативом і його членами рівномірно. Відповідно 2 млн грн. отримують сільськогосподарські підприємства, а 2 млн грн. залишаються у тимчасовому розпорядженні кооперативу. При формуванні великих партій для реалізації формується додатковий дохід у розмірі близько 7%, які також рівномірно розподіляються. Тобто члени кооперативу отримують 2,1 млн грн. і така ж сума залишається кооперативу.

Сумарний економічний ефект від функціонування кооперативу складається з двох частин: доплат за реалізовану продукцію та отриманого прибутку. Крім того, формується резервний фонд у розмірі 10%. А всі інші кошти, що залишаться після цього, спрямовуються на кооперативні виплати, які проводяться двома основними шляхами: відповідно до обсягу участі члена у діяльності кооперативу або до земельної площі. В наших розрахунках за основу було взято розподіл за площею учасників, тому кооперативні виплати склали від 160,9,5 до 171,6 грн./га.

Створення та функціонування міжгосподарського обслуговуючого кооперативу із постачання та збуту рослинницької продукції суттєво підвищує прибутковість господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, забезпечує передумови для їх розвитку та розширеного відтворення в галузі. Крім того, удосконалюється система економічних взаємовідносин сільського господарства з іншими галузями економіки, поєднуються їхні інтереси. Разом з тим, із підвищенням ділової активності частково поліпшується ситуація із зайнятістю населення.

Дуже важливим завданням для ефективного розвитку підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств є забезпечення їх необхідною технікою та обладнанням. Вирішення цього питання потребує залучення значних обсягів фінансових ресурсів, оскільки сільськогосподарська техніка використовується сезонно. Так, наприклад, деякі марки зернозбиральних комбайнів коштують до 2 млн грн., а використовуються лише під час збирання урожаю. Тому економічно недоцільно закупляти таку дорогу техніку для одного господарства. Це призводить до виведення з обороту коштів, а період їх окупності значно збільшується.

Більш доцільним було б створення міжгосподарського сервісного кооперативу на базі існуючих підприємств, який би надавав послуги

сільськогосподарською технікою для своїх членів.

Для забезпечення функціонування кооперативу необхідно сформувати машинно-тракторний парк, необхідний для обслуговування своїх членів кооперативу та надання послуг на земельній площі 12 тис. га.

Для організації запропонованого виду кооперативу необхідно залучити близько 18,56 млн грн. Для цього необхідно створити пайовий фонд та розподілити пайові внески, які можуть вноситися як у грошовій формі, так і наявною технікою.

Отже, внесок кожного члена буде залежати від земельної площі, яка обробляється, і може вноситися як грошовими коштами, так і наявною технікою. Дуже важливо, щоб сума пайових внесків, які необхідно зробити для будь-якого виду техніки, відшкодовувала витрати на її придбання.

Створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання послуг сільськогосподарською технікою дозволить суттєво підвищити економічну ефективність підприємницької діяльності аграрних товаровиробників. Причин для цього є декілька. По-перше, у використанні сільгосптехніки значним є коефіцієнт сезонності. Тобто певний набір техніки використовується один-два рази на рік, а потім просто простоює. А витрати на утримання, зберігання та охорону є протягом року. По-друге, на сьогодні лише невелика частка сільськогосподарських підприємств забезпечена технікою для виконання комплексу весняно-польових робіт та обслуговування власної виробничо-господарської діяльності. Основна причина — нестача фінансових ресурсів і неможливість придбання техніки. Тобто знижується автоматизація та механізація виробничих процесів і зростають затрати праці. Потретьє, якщо підприємство має певний набір техніки, то вона фізично і морально застаріла, часто виходить з ладу, простоює і вимагає підвищеної уваги до себе. Використання застарілої техніки призводить до серйозних втрат. Так, наприклад, якщо сучасні зернозбиральні комбайни втрачають до 5% урожаю при його збиранні, то застарілі моделі — 20—25%, що призводить до негативних наслідків. Наприклад, при урожайності озимої пшениці 50 ц/га на полі, новий комбайн зможе зібрати 45—48 ц/га, а старі моделі — 35—40. Різниця навіть у 8 ц/га, стає причин неодоотримання біля 650 грн./га. Якщо ця культура посіяна на площі близько 500 га, то збитки будуть становити понад 300 тис. грн. З іншими культурами ситуація схожа. Останнім часом популярною культурою для

сільського господарства стає рідше, але ця культура технологічно відноситься до складних і невчасне збирання урожаю може майже повністю його знищити.

Функціонування такого кооперативу дає змогу оптимізувати використання сільськогосподарської техніки в результаті формування бази заявок на неї від членів. Це дає змогу зменшити кількість та тривалість простоїв. Раціональний розподіл техніки на збирання урожаю призводить до зменшення його втрат. Крім того, у вільний від роботи час, кооператив може надавати різноманітні послуги на комерційній основі для господарств, що не є членами, із транспортування, обробітку полів.

Отже, створення та функціонування різноманітних кооперативів на базі існуючих підприємств сприяє підвищенню економічної ефективності підприємницької діяльності аграрних формувань. Розвиток конкуренції призводить до підвищення ділової активності населення. В результаті кожний товаровиробник займається пошуком своєї ніші на ринку, встановленням взаємовигідних економічних відносин з іншими підприємствами та галузями економіки.

Ефективність розвитку підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств ще залежить від їх ресурсного потенціалу та оптимізації його використання. Тому необхідно направляти зусилля на гармонізацію взаємовідносин між сільським господарством, переробною галуззю і промисловістю, оскільки саме аграрне виробництво забезпечує всі інші галузі економіки найбільшою часткою сировини для виробництва готової продукції.

Зменшення ефективності виробництва призводить до зниження рентабельності виробництва переробки, зниження коефіцієнта завантаженості переробних потужностей. Внаслідок цього зменшується обсяг пропозиції на ринку, що призводить до підвищення цін на готову продукцію, що негативно відображається на рівні споживання в умовах обмеженої купівельної спроможності.

Налагодження та удосконалення взаємовідносин між виробниками, переробкою та торгівлею дає змогу контролювати весь ланцюг просування товару до споживача. Це дає змогу оперативно реагувати на зміну ринкової кон'юнктури, зменшити обсяг втрат на етапі переробки та торгівлі.

Одним із важливих шляхів підвищення економічної ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств є розвиток кооперативної ідеї. Саме кооперування товаровиробників призводить до підвищення продуктивності праці, культури і тварин, більш раціонально-

го використання техніки та наявних ресурсів.

При посиленні дезінтеграції спостерігається ситуація, коли галузь виробництва суттєво зменшується, а переробка та торгівля отримують додаткові прибутки, оскільки вартість готової продукції завжди була вища, ніж сировини. Це призведе до зменшення матеріальної зацікавленості до виробництва і відповідно обмежить обсяг сировини, внаслідок чого збитки несуть всі сфери. Тому розвиток кооперації та інтеграції дасть змогу отримувати додатковий ефект та розподіляти його таким чином, щоб забезпечувався інтерес до виробничо-господарської діяльності всіх учасників.

Крім того, розвиток кооперативного руху має й соціальні наслідки. Частково поліпшується питання зайнятості сільського населення, зростає рівень їх доходів, покращуються умови праці, розширюється перелік товарів та послуг, що надаються за зниженими цінами, покращується їх якість.

ВИСНОВОК

Отже, збільшення кількості організаційно-правових форм господарювання у сільській місцевості сприятиме розвитку конкурентного середовища. Це буде змушувати удосконалювати власну систему організації виробництва, підвищувати якість продукції, що виробляється, контролювати ціни. Для цього необхідно слідкувати за останніми досягненнями науково-технічного прогресу та впроваджувати новітні розробки на виробництві. Це посилить економічні взаємозв'язки не тільки з переробкою, а й з науковими установами, що працюють у цій сфері. Такі заходи в кінцевому результаті створять передумови для покращення економічного стану сільськогосподарських підприємств і галузі в цілому.

Література:

1. Амбросов В.Я., Онегіна В.М. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах членства України у СОТ / В.Я. Амбросов, В.М. Онегіна // Економіка АПК. — 2009. — № 2. — С. 15—24.

2. Микитюк О.П. Кооперування суб'єктів підприємництва в транзитивній економіці: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.01.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. — Київ, 2006. — 20 с.

3. Мельник Ю.Ф., Саблук П.Т. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю.Ф. Мельник, П.Т. Саблук // Економіка АПК. 2009. — № 1. — С. 3—15.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2010 р.